

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

JEZIK, KNJIŽEVNOST, PROMENE

JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

ZBORNİK RADOVA

Urednice:
Biljana Mišić Ilić
Vesna Lopičić

Niš, 2010.

**JEZIK, KNJIŽEVNOST, PROMENE
JEZIČKA ISTRAŽIVANJA**

ZBORNİK RADOVA
Prvo izdanje, 2010.

Urednice:

Prof. dr Biljana Mišić Ilić
Prof. dr Vesna Lopičić

Izdavač:

Filozofski fakultet u Nišu
Ćirila i Metodija 2

Za izdavača:

Prof. dr Goran Maksimović, dekan

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Bojana Dimitrijević

Akademski odbor:

Prof. dr Biljana Mišić Ilić
Prof. dr Vesna Lopičić
Prof. Colin Nicholson
Prof. dr Walter Epp
Prof. dr Dragana Mašović

Sekretar redakcije:

Dušan Stamenković

Recenzenti:

Prof. dr Dragana Mašović
Prof. dr Jordana Marković
Prof. dr Vladimir Jovanović

Lektura:

Prof. dr Jordana Marković (srpski)
Mr Marta Dimitrijević (engleski)

Dizajn korica:

Darko Jovanović

Kompjuterska priprema i grafički dizajn:

Mile Ž. Randelović

ISBN 978-86-7379-206-4

Štampa: SCEROPRINT – NIŠ

Tiraž: 150 primeraka

Sva autorska prava zadržana. Zabranjeno je svako neovlašćeno umnožavanje,
fotokopiranje ili reprodukcija delova teksta.

Sadržaj

JEZIK, KNJIŽEVNOST, PROMENE PROMENE U JEZIKU I NJEGOVOJ UPOTREBI.....	7
I	
PROMENE U UPOTREBI JEZIKA: JAVNI DISKURS, AKADEMSKI DISKURS, JEZIK STRUKE I NASTAVA JEZIKA	27
Милица Марјановић, Наташа Марковић О ЈЕЗИЧКИМ ИНОВАЦИЈАМА У ПУБЛИЦИСТИЧКОМ СТИЛУ НА ПРИМЕРИМА НАСЛОВА ИЗ ДНЕВНЕ ШТАМПЕ	29
Марина Јањић, Илијана Чутура ФУНКЦИОНАЛНОСТИЛСКА ПОМЕРАЊА У ИЛУСТРОВАНИМ ЖЕНСКИМ ЧАСОПИСИМА.....	41
Nadežda Silaški <i>MY NAME IS LEASING, VB LEASING – DISKURS REKLAMNIH OGLASA ZA FINANSIJSKE USLUGE U TRANZICIONOJ SRBIJI</i>	54
Gordana Bojičić REKLAMA – SLOBODNI JEZIK (LEKSIČKE KARAKTERISTIKE ITALIJANSKE NOVINSKE REKLAME)	66
Olga Panić-Kavgić FILMSKI NASLOVI I NJHOVI PREVODI: ŠTA SE PROMENILO U POSLEDNJIH TRIDESET GODINA?	83
Ивана Палибрк, Тиана Тошић ПОЛНО РАСЛОЈАВАЊЕ У ЈЕЗИКУ ИНТЕРНЕТА	97
Tatjana Vulić, Dragana Pavlović BLOG – ŽANR NOVIH MEDIJA	108
Bilyana Todorova THE BULGARIAN MOTHERS' FORUM AS AN INSTITUTION OF SOCIAL CHANGE	120
Jasmina Đorđević TRANZICIJA: OD „KUPOVINE“ DO „ŠOPINGA“ PREKO TRŽNOG CENTRA...132	
Semiha Rebronja, Jovana Dimitrijević Savić STAVOVI POTROŠAČA PREMA NAZIVIMA FIRMI NA ENGLLESKOM JEZIKU	141

Jelena Drljević POLITIČKA KOREKTNOST I JEZIČKE PROMENE. PRIMER ITALIJANSKOG JEZIKA	150
Cvijeta Brajičić, Lejla Dizdarević ISTORIJSKI RAZVOJ JEZIKA MLADIH U ITALIJI	160
Tatjana Đurović <i>KRIMINAL JE BOLEST DRUŠTVA U TRANZICIJI –</i> KONCEPTUALIZACIJA KRIMINALA U JAVNOM DISKURSU SRBIJE.....	167
Tijana Vesić Pavlović <i>TRNOVIT PUT KA DEMOKRATIJI: METAFORA PUTANJE</i> U KONCEPTUALIZACIJI PROCESA TRANZICIJE U SRBIJI	179
Љерка Јефтић СЕМАНТИЧКО-ПРАГМАТИЧКА ТРАНСПОЗИЦИЈА ЕНГЛЕСКЕ ЛЕКСИКЕ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	190
Tatjana Đurović, Nadežda Silaški <i>KORENI I PROCVAT KORUPCIJE - KONCEPTUALIZACIJA KORUPCIJE</i> KAO BILJKE U JAVNOM DISKURSU SRBIJE.....	200
Savka Blagojević LINGVISTIČKI PREOKRET U ANALIZI AKADEMSKOG DISKURSA: NOVA TUMAČENJA	216
Бранка Миленковић, Тања Русимовић АКЦИОНО ИСТРАЖИВАЊЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА ДИГРЕСИЈАУ УСМЕНОЈ РЕАЛИЗАЦИЈИ АКАДЕМСКОГ ДИСКУРСА ПРОФЕСОРА	226
Miloš Tasić PROMENA JEZIKA STRUKE: PISANJE NAUČNIH RADOVA IZ OBLASTI TEHNIKE NA ENGLESKOM JEZIKU	234
Sanja Vuletić INOVACIJE U DISKURSU URGENTNE MEDICINE U ENGLESKOM I SRPSKOM JEZIKU	247
Enisa Nikolić PREVODILAC U IZMENJENOM OKRUŽENJU.....	257
Ljiljana Mihajlović, Biljana Mišić Ilić ELEKTRONSKI REČNICI – REČNICI NOVOG DOBA	270
Danijela Đorović, Alessandra Genovesi-Bogićević PRIMENA SAVREMENIH INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA U NASTAVI ITALIJANSKOG KAO STRANOG JEZIKA STRUKE NA UNIVERZITETSKOM NIVOU.....	283
Jelica Tošić ESP TEACHERS IN A CHANGED SITUATION.....	296

Ivana Ćirković Miladinović THE IMPORTANCE OF CHANGING PERSONAL ATTITUDES IN TEACHING AND LEARNING GRAMMAR IN THE EFL CLASSROOM	302
Jonathan Pendlebury, Ana Tomović, Ivana Ćorbić INNOVATION INSPIRED BY THE EDUCATION SYSTEM REFORM - A CASE STUDY -	311
Анђелка Лазић ЛЕКСИКА ТРАДИЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ У ЧИТАНЦИ ЗА ПРВИ РАЗРЕД СРЕДЊЕ ШКОЛЕ	323
II DRUŠTVENI I FILOZOFSKI ASPEKTI JEZIČKE KOMUNIKACIJE	339
Branislav Stevanović DRUŠTVENO-INTEGRATIVNA ULOGA GOVORA VERSUS GOVORNO-DIFERENCIRAJUĆE ULOGE DRUŠTVA.....	341
Лидија Тантуровска ПРОМЕНЕ У ДРУШТВУ, ПРОМЕНЕ У ЈЕЗИКУ	356
Duško Prelević AKTUELNOST JEZIČKOG OBRTA U SAVREMENOJ FILOZOFIJI.....	363
Milica Radulović HOW GRICE'S PHILOSOPHY CHANGED LINGUISTICS	373
Ivana Stojanović-Prelević DA LI JE ZA RAZUMEVANJE GOVORNIH ČINOVA NEOPHODNO PREPOZNAVANJE KOMUNIKACIJSKE NAMERE?	384
III PROMENE I VARIJACIJE U JEZIČKOJ STRUKTURI I JEZIČKOM SISTEMU.....	395
Снежана Гудурић ТОПОНИМИ У СВЕТЛУ ЈЕЗИЧКИХ ПРОМЕНА.....	397
Јованка Милошевић О НАЧИНИМА МОДИФИКАЦИЈЕ ПОСЛОВИЦЕ „ВУК ДЛАКУ МЕЂА, АЛИ ЋУД НИКАДА“ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	403
Ненад Ивановић, Татјана Ружин-Ивановић ЛЕКСИКА ЕНГЛЕСКОГ ПОРЕКЛА У РЕЧНИКУ СРПСКОХРВАТСКОГ КЊИЖЕВНОГ И НАРОДНОГ ЈЕЗИКА САНУ.....	416

Branimir Stanković	
FONETSKO-FONOLOŠKE KARAKTERISTIKE IZGOVORA SRPSKOG KOD PRVE I DRUGE GENERACIJE EMIGRANATA IZ KINE	430
Vanja Manić	
AMERINDIJANIZMI U KVEBEČKOM FRANCUSKOM JEZIKU	444
Nataša Radusin-Bardić	
UPITNE REČENICE U RAZLIČITIM JEZIČKIM REGISTRIMA SAVREMENOG FRANCUSKOG JEZIKA	455
Anđelka Pejović	
OD SLOBODNIH SPOJEVA REČI DO FRAZEMA: SLUČAJ LEKSIČKIH KOLOKACIJA (NA PRIMERU SRPSKOG I ŠPANSKOG JEZIKA)	470
Nikola Tatar	
THE CHANGE OF MEANING IN ENGLISH POST-VERBAL PARTICLES: METAPHOR OR BLEACHING?	479
Marta Dimitrijević	
CHANGE AND THE (IN) DEFINITE ARTICLE	488
Miloš D. Đurić	
SINTAKSIČKE PROMENE U ENGLISKOM DISKURSU ELEKTROTEHNIKE ..	498
Gergana Padareva	
A DEVICE FOR CHANGING THE OVERALL MEANING OF A SENTENCE	512

ЛЕКСИКА ЕНГЛЕСКОГ ПОРЕКЛА У РЕЧНИКУ СРПСКОХРВАТСКОГ КЊИЖЕВНОГ И НАРОДНОГ ЈЕЗИКА САНУ

Сажетак: У раду се анализира лексика енглеског порекла која је забележена у Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ (слова: А□О). Анализа садржи историјско-филолошки преглед ове лексике, затим преглед њене дистрибуције према тематским пољима, као и опис семантичке адаптације изворних речи у језику примаоцу.

Кључне речи: лексика енглеског порекла, англицизам, семантичка адаптација, изворна реч (модел), позајмљеница, језици у контакту.

1. УВОД

1.1. Рад се заснива на анализи лексике енглеског порекла која је обрађена у 18 до сада израђених томова *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (у даљем тексту: Речник САНУ). Лексеме које су у овом речнику оквалификоване као речи пореклом из енглеског језика ексцерпирани су у засебан корпус, на основу којег су извођене даље анализе њихове природе и састава. Истраживање је вршено у циљу испитивања утицаја енглеског на српски језик у домену адаптиране лексике.

1.2. За Речник САНУ као извор грађе, поред његовог репрезентативног статуса у истраживањима српског језика у целини, одлучили смо се и због тога што су у упутствима за његову израду садржана бројна лексичко-стандардизациона правила везана за унос лексике страног порекла у речнички фонд. То значи да у овај речник, током његове израде, нису уношене бројне лексичке творевине, пореклом из енглеског језика, чија се употреба у српском језику у последњим деценијама интензивира: ad-hoc лексеме; лексеме које припадају регистру једне социјалне, старосне или какве друге групе, као ни лексеме које су експресивно маркиране (будући да експресивност или стилска диференцијација речи упућују на њену ограничену употребу). У складу са овим, у раду су ексцерпирани и анализиране само оне речи пореклом из енглеског језика које чине део општег лексичког фонда, што значи да су у потпуности фонетски, морфолошки и лексички интегрисане у савремени српски језик¹.

¹ У раду нису обрађени калкови, као ни семантичке позајмљенице (нпр. *хладни рат*). Будући да представљају резултат посебног типа позајмљивања (тзв. *семантичко позајмљивање*), ове категорије немају статус правих, примарних позајмљеница, нити се као такве региструју у лексикографској пракси.

1.3. Издвојене лексеме анализирани су према три типа критеријума: историјском, дистрибутивном и интеграционом. У историјско-филолошком прегледу усвајања и употребе англицизама настојали смо да укажемо на начин којим су англицизми улазили у савремени књижевни језик, кроз временске периоде и пратеће друштвене околности. У анализи дистрибуције англицизама дат је општи приказ тематских поља у којима су ове речи заступљене у различитој мери. Коначно, у анализи интеграције речи енглеског порекла у савремени српски језик побројани су и образложени типови семантичке адаптације англицизама, који постају видљиви поређењем модела језика даваоца и реплике језика примаоца. У складу са овим, рад је подељен на одговарајуће тематске целине.

1.4. Теоријско-методолошки оквир за анализу садржан је у теорији језика у контакту (в. Филиповић 1986). У нашем раду обрађен је семантички ниво адаптације, на тај начин што се значење садржано у лексикографској дефиницији позајмљенице, ексцерпирани из Речника САНУ, пореди са одговарајућим значењем изворне речи, за шта су нам послужили *Речник европских англицизама* (DEA 2001), као и *Оксфордски речник* (OED 2000).

2. ИСТОРИЈСКО-ФИЛОЛОШКИ ПРЕГЛЕД УСВАЈАЊА И УПОТРЕБЕ АНГЛИЦИЗАМА (НА ОСНОВУ ГРАЂЕ ИЗ РЕЧНИКА САНУ)

Сагледане у временској равни, позајмљенице из енглеског језика, које су заступљене и обрађене у Речнику САНУ, могу се разврстати према следећим временским периодима²:

2.1. Друга половина и крај 19. века. Речник САНУ у овом периоду региструје лексику енглеског порекла врло спорадично, углавном код писаца који негују културне везе са јадранским залеђем, где су њени утицаји најснажнији (нпр. Стјепан Митров Љубиша, Симо Матавуљ); или у забавно-популарним часописима тога времена, који су остали отворени за различите лексичке утицаје („Одјек“, „Даница“ и сл.). Овде налазимо лексеме попут: *барк* („врста брода са три катарке“); *леди* („госпођа, дама“); *линч* („суд масе, гомиле“), и сл. Такође, у истом периоду бележе се и неки политички, трговачки или научни термини: *виговац*, *торијевац*, *либерал* („припадници политичких струја“); *јард* („мера за дужину“); *кенгур*, *катеху* („врста тропске биљке“) и сл. – али је њихова употреба доста ограничена.

2.2. Прва половина 20. века. У овом периоду, судећи према Речнику САНУ, англицизми су најбројнији у језику писаца који негују публицистички стил у књижевности. Ови писци прате актуелне културно-политичке теме,

² У одређивању периода настанка појединих англицизама служили смо се типом извора и годином њиховог објављивања, који су у Речнику САНУ забележени уз примере употребе дате речи. Поред тога, консултован је и *Речник европских англицизама*, у случајевима када је садржавао додатне, филолошке податке и образложења о позајмљивању речи.

учествују у полемикама, и у свом књижевном раду служе се свакодневним, неретко и говорним језиком, па се кроз њихова дела може пратити развој друштвеног, урбаног живота тога времена. Овакав приступ запажа се нарочито код писаца који негују есеј и фељтон као књижевне жанрове: А. Г. Матоша, који живи у Београду и усваја тадашњу урбану лексику, бележећи следеће позајмљенице: *глобтротер* („онај који много путује, обично ради задовољства”); *клуб* („друштво људи удружених према заједничком опредељењу, професији, занимању, интересу”); *лорд* и сл.; као и Б. Нушића, који у својим чланцима и драмама слика салонски живот Београда, у лексемама као што су: *брици*, *дерби*, *кермес* („забава која се приређује у природи”), и сл. У српској књижевности и публицистици овога периода примећује се утицај енглеског језика и културе у различитим областима друштвено-политичког живота, а у значајној мери и у виду термина из области спорта. Поменућемо најважније лексеме, а то су: *штрајк*, *веранда*, *голф*, *дриблинг*, *агент*, *детектив*, *дрес*, *клан*, *линч*, *лифт*, *интервју*, *консервативац*, *негатив* и сл.

2.3. Друга половина 20. века. У другој половини 20. века, запажа се појава напредне употребе англицизама у језику савремене публицистике с једне, као и у различитим термилолошким системима, с друге стране.

2.3.1. У језику српске штампе, и током овог периода, већина англицизама је заступљена у секцијама посвећеним друштвено-политичким темама, као и у спортским рубрикама. Тако штампа друге половине 20. века фиксира следеће речи енглеског порекла: *батерфлај* („начин прсног пливања”); *бум* („нагли пораст производње и потрошње”); *гол*, *дрибловати*, *еркондишн*, *корнер*, *куп*, *лидер*, *лупинг*, *менаџер*, *мис*, *нокаут*, *нокдаун*, *нон-стоп*, *кеч* („врста рвања”), *крос*, *лоб*, *менаџер* („стручни организатор послова”), *нокдаун* и сл.

2.3.2. Међу англицизмима који представљају термине уочено је да настају као резултат покретања нових делатности у српској култури, које намећу потребу за позајмљивањем речи из стране, у овом случају, англосаксонске, културе. Као илустрацију ове појаве поменућемо настанак и развој филмске и телевизијске индустрије, који је захтевао нове називе за занимања и опрему у оквиру поменутих области, као на пример: *виставизија*, *ефектмен*, *камерман*, *микроман*, *миксер* („техничар који миксује тон”), *мјузикхол* и сл.

2.4. Да би се образовала потпуна слика о лексици енглеског порекла у Речнику САНУ, поред њеног историјског развоја, који се може замислити као њена вертикална оса, важно је направити и један хоризонтални пресек, у виду анализе дистрибуције англицизама према областима језичке употребе. Поменути пресек представимо у наредном поглављу.

3. АНГЛИЦИЗМИ ПРЕМА ОБЛАСТИМА ЈЕЗИЧКЕ УПОТРЕБЕ

У овом одељку излаже се преглед прикупљене лексике профилисане према областима језичке употребе, уз утврђени индекс заступљености сваке области у грађи. На тај начин стиче се јаснија слика о природи и саставу лексике енглеског порекла у Речнику САНУ.

3.1. Од 288 ексцерпираних и обрађених лексема, које су потврђене у 714 примера, највећи део отпада на **општекњижевну лексику**, којом се обележавају предмети или појаве специфичне за културу језика даваоца. Будући да представљају засебне концепте, њихова речничка дефиниција најчешће садржи опис тога концепта или приказ његове адаптације у култури језика примаоца: *митинг* – „састанак, скуп, јавни масовни збор”; *линч* – „суд масе, гомиле, противзаконито, самовољно кажњавање некога”; *викенд* – „недељни одмор; излет који се обично прави суботом и недељом”; *комфор* – „оно што чини становање удобним, угодним”; *нон-стоп* – „који стално, непрекидно ради, који не престаје са радом”; *офис* – „уред, биро, канцеларија”, и сл.

3.2. Поред речи које обележавају појмове општег типа, ексцерпиране махом из књижевних дела, у грађи се јављају и бројни специјални називи, везани за поједине тематске или стручне области. За разлику од општекњижевних, речнички опис ових лексема обично садржи квалификативе („спорт”, „економија”, „техника”, правни термин” и сл.), којима се маркира специфична употреба лексеме у оквиру једног тематског поља.

3.2.1. Спортски и карташке игре. Судаћи према Речнику САНУ, једна од најбројнијих група англицизама у српском језику посвећена је терминологији спортова и карташких игара. У овој групи можемо наћи лексику из области **бокса, рвања, атлетике, тениса, фудбала, јахања, клизања, кошарког спорта** и др. Примери: *крос* – „масовно такмичење у трчању кроз природу”; *нокаут* – „снажан ударац у боксу који (најчешће) обара противника на под”; *лоб* – „лопта која се пребацује у високом луку изнад противника”; *офсајд* – „недозвољени положај играча на противничкој половини игралишта”; *допинг* – „средство које само привремено повећава снагу, издржљивост”.

3.2.2. Називи особа. Друга, веома бројна група англицизама у савременом српском језику, посвећена је лексци која је тематски везана за различите називе особа. Овом лексиком обележавају се **носиоци особина, носиоци (стручних) радњи, носиоци функција и титула, представници националних или верских групација**. Примери: *детектив* – „припадник тајне полиције или приватне обавештајне установе”; *менаџер* – „стручни организатор комерцијалних послова, посредник у таквим пословима”; *лабуриста* – „припадник или присталица социјалдемократске странке”; *лорд* – „висока племићка титула у Енглеској; властелин, племић”; *лобист(а)* – „агент који професионално обавља послове лобија”.

3.2.3. Машине и техника. Лексика која тематски спада у област назива за машине и технику у највећем броју је терминолошка. У складу са овим, њена лексикографска дефиниција у Речнику САНУ обично представља готово енциклопедијски опис дате машине, њене употребе или различитих функција. Примери: *компјутер* – „електронска машина за рачунање”; *култиватор* – „пољопривредна справа за обраду земљишта”; *ласер* – „уређај за стварање или појачавање светлосних таласа”; *ортикон* – „електронска катодна цев у телевизијској камери”; *каупер* – „апарат за грејање компримираног ваздуха”.

3.2.4. Превозна средства. У лексици која тематски спада у област превозних средстава, најзаступљенији су називи за **различите типове бродова**. Примери: *брик* – „врста једрењака са два јарбола“; *јакта* – „мањи брод, лађа, обично луксузна, за спорт и личну (туристичку и др.) употребу“; *клипер* – „брзи прекоокеански брод на једра“; *кутер* – “брод једрењак обично с једним јарболом и једром и са две или више пречки“; *комби* – „врста аутомобила, обично као мали аутобус са десетак седишта“.

3.2.5. Називи за одећу и тканине. Међу називима за одећу и тканине најчешће се срећу следећи називи: *кардиган* – „врста плетеног прслука“; *кеп* – „дуг женски пролећни огртач без рукава“; *жерсе* – „врста растегљиве свилене или вунене тканине“; *мохер* – „длака, вуна ангорске козе; тканина, штоф од те длаке“; *клот* – „густо ткана глатка сјајна тканина, сатин“.

3.2.6. Економија и сродне области. У области економије најбројнија је лексика енглеског порекла којом се обележавају различити термини из **трговине и финансија**. Примери: *бизнис* – „уносан, практичан посао, трговина“; *клиринг* – „систем робног промета у међународној трговини“; *бојкот* – „привремена обустава пословања“; *дампинг* – „продаја робе уз вештачко снижење цена“; *бум* – „вештачко повишење цена трговачких артикала и берзанских курсева“.

3.2.7. Грађевинарство. Област грађевинарства заступљена је лексиком којом се тематски обележавају **врсте грађевина, врсте материјала и типови ентеријера**: *док* – „уређај у луци или бродоградилшту за поправку или градњу бродова; део луке чија је обала озидана са три стране“; *блак* – „катран, црна смола“; *котец* – „кућица, обично ван града, мала вила, летњиковица“; *вишам* – „колиба северноамеричких Индијанаца“.

3.2.8. Међу **политичко–правним терминима** у Речнику САНУ срећу се следеће лексеме: *лоби* – „у америчкој политичкој пракси, организација или група људи са заједничким интересима која настоји да утиче на рад законодавних тела“; *доминион* – „назив за самоуправну територију (која има свој парламент, владу и друге органе власти)“; *моринг* – „докуменат којим се одлучује о наследству после нечије смрти“.

3.2.9. Област **назива за храну и пиће** омеђена је следећим лексемама: *бекон* – „сланина прошарана месом“; *бифтек* – „комад говеђег меса од леђне печенице“; *зрог* – „пиће које се справља од рума или коњака и вреле воде са шећером“; *виски* – „јака ракија од жита, са око 50% алкохола“.

3.2.10. Област **природних наука** у Речнику САНУ заступљена је англицизмима који се, тематски, могу сврстати у области **биологије, хемије и ботанике**. Примери: *митоза* – „сложени облик деобе ћелија животињских и биљних организама“; *нарвал* – „морски сисар из реда китова (скупине делфина) *Monodon monoceros*“).

3.2.11. Последња тематска група англицизама ексцерпираних из Речника САНУ обележена је **називима за мере**. Међу овом лексиком срећу се термини којима се обележавају различите јединице **дужине, површине, запремине и снаге**. Примери: *бушел* – „запреминска мера за жито (око 35 л.)“;

ват – „јединица за мерење снаге, ефекта: 1 цул на секунд“; *јард* – „мера за дужину, стандардна јединица у енглеском систему мера“; *инч* – „мера за дужину уобичајена у Енглеској“.

Слика 1. Дистрибуција англицизама у Речнику САНУ према областима језичке употребе.

У наставку рада изложићемо анализу семантичке адаптације англицизама у Речнику САНУ.

4. АДАПТАЦИЈА МОДЕЛА НА СЕМАНТИЧКОМ НИВОУ

У овом одељку биће представљена појава адаптације значења модела (изворне речи) у англицизмима у српском језику, односно њихова семантичка адаптација. Анализа семантичког нивоа врши се тако што се значење реплике (позајмљенице) упоређује са значењем модела у језику даваоцу, да би се утврдило да ли међу њима постоји потпуно поклапање, или је дошло до неких промена. Као и на другим језичким нивоима анализе (фонолошком, морфолошком итд.), семантичке промене се такође могу поделити на примарне и секундарне, а подводимо их под **категорије примарне, односно секундарне адаптације модела** из енглеског језика.

³ Према Р. Филиповићу (1986: 56), примарне промене су „оне које се јављају од момента трансфера модела у језик прималац све до интеграције реплике у сустав тог језика“; док су секундарне „оне промене које се јављају на реплици-посућеници од интеграције у сустав језика примаоца надаље“.

У оквиру ових категорија јављају се три основна типа семантичке адаптације англицизама:

а. нулта семантичка екстензија: када позајмљеница задржава значење које постоји у моделу;

б. сужење значења: када позајмљеница преноси једно значење или неколико значења полисемног модела; и

в. проширење значења: када позајмљеница мења значење проширењем, под којим се подразумева стварање нових значења, или проширење опсега позајмљеног значења.

У складу са изложеном класификацијом, прикупљена грађа је организована према категоријама примарне и секундарне адаптације модела из енглеског језика. У оквиру ових категорија грађа је даље разврставана према типовима семантичке адаптације англицизама, с тим што су у анализу укључени и посебни подтипови семантичких промена, који ближе одређују поменуте типове.

4.1. Примарна адаптација

4.1.1. Нулта семантичка екстензија

Према Р. Филиповићу (1986: 161-164), нулта семантичка екстензија јавља се када значење енглеске позајмљенице (реплике) остаје непромењено након њене интеграције у систем језика примаоца, тако да се поклапа са изворним значењем модела из енглеског језика. Овом типу семантичке адаптације нарочито подлеже лексика везана за неко уже специјализовано тематско поље, у виду речи које представљају називе за одређене појмове или ствари. То што већина речи у грађи припада овом типу, потврђује полазну претпоставку према којој је, барем у српском језику, доминантан принцип позајмљивања речи из страних језика мотивисан потребом да се надомести недостатак назива за неки нови појам или за неку ствар. Као илустрацију, наведемо неке примере из грађе разврстане према семантичким пољима.

а. Речи које означавају **храну и пиће**, самом природом своје референције, по правилу задржавају своје значење, као на пример: *бекон*, м (енгл. bacon) „сланина прошарана месом“; *кечуп*, м (енгл. ketchup) „врста врло укусног слатко–киселог умокца од парадајза, гљива и сл“; *бифтек*, м (енгл. beefsteak) „комад говеђег меса од леђне печенице пржен на врелој масти или маслу; месо од којег се узимају такви комади“; *виски*, м (енгл. whisky) „јака ракија од жита, са око 50% алкохола“; *делишиес*, м (енгл. delicious) „врста фине јабуке, пореклом из Америке“, итд.

б. У оквиру овог семантичког поља издвојили бисмо начин интеграције позајмљенице *кекс*, м (енгл. cake, мн. cakes) „врста танких колачића од брашна, шећера и јаја, бисквит“, са следећим примером: „Кекс и бонбоне требало је да ... [испоручи фабрика] „Данубиус“ из Новог Сада“ (Политика 1951). Иако Речник САНУ наводи, поред основног облика именице у номинативу једине, и множински облик *sakes* као вероватни мотив за појаву финалног

консонанта *-с* у именици *кекс*, ситуација је заправо нешто сложенија. У *Речнику европских англицизама* наводи се да је поменута реч *кекс*, упркос несумњивом пореклу од енглеске именице *sake*, настала према облику немачке позајмљенице *Кекс*. Дакле, у овом случају присутан је утицај немачког језика, који је, поред француског, главни језик посредник у позајмљивању речи из енглеског језика.

в. Такође, једна од највише заступљених тематских области, која представља енглеске позајмљенице **из области спорта и карташких игара**, по правилу садржи оне које задржавају изворно значење модела. Ову групу илуструју следеће лексеме: *безбол*, м (енгл. baseball) „врста америчке игре с лоптом и машком“; *аперкат*, м (енгл. uppercut) „у боксу: ударац у браду одоздо“; *бокс*, м (енгл. box, ударац песницом) „спортска борба песницама према нарочитим правилима“; *гольф*, м (енгл. golf) „игра која се састоји у томе да се лопта са што мање удараца нарочитим палицама утера у низ јама“; *крикет*, м (енгл. cricket) „спортска игра на травњацима коју играју две екипе са по 11 играча и у којој играчи једне екипе теже да малом тврдом лоптом, одбаченом помоћу палице, погоде решеткаста врата друге екипе“; *бостон*, м (енгл. boston) „врста игре карата“; *бриџ*, м (енгл. bridge) „врста игре карата учетворо“, итд.

г. Примери нулте семантичке екстензије јављају се и пољу речи које означавају **одећу и тканине**, о чему сведоче следеће лексеме: *оверал*, м (енгл. overall) „радно једноделно одело које се навлачи преко обичног одела (обично код механичара, болничара и сл.), комбинезон“; *кардиган*, м (енгл. cardigan) „врста плетеног прслука“; *килт*, м (енгл. kilt) „сукња од шкотске кариране тканине са наборима, фалтама (у шкотској мушкој народној ношњи и као део униформе у неким јединицама енглеске војске)“; *оксфорд*, м (ген. мн. оксфорда) (енгл. oxford) „врста тканине“; *жерсе*, м (енгл. jersey) „врста растегљиве свилене или вунене тканине“; *молескин*, м (енгл. moleskin) „чврста памучна тканина од које се прави радна и спортска одећа“; *мохер*, м (енгл. mohair) „длака, вуна ангорске козе; тканина, штоф од те длаке“, итд.

д. Коначно, код позајмљеница насталих путем нулте семантичке екстензије може се посебно издвојити група **апелатива**, односно позајмљеница насталих од модела који као извор имају неко лично име (епоним), или назив неког места, односно покрајине. Приметно је да ове лексеме својим пореклом, значењем и обликом показују изузетну разноврсност. Као пример наводимо именицу *бојкот*, која означава „прекид неког односа уздржавањем од неког рада или учествовања у нечему у знак протеста, да би се постигао одређени циљ“. Поменута именица представља епоним, пошто енглеска именица-модел *boycott*, судећи према *Речнику европских англицизама*, изворно упућује на особу под именом „Charles Cunningham Boycott (1832-97), a retired officer employed as an agent for estates in Co. Mayo, who was ‘boycotted’ by the Irish Land League“ (DEA 2001). Позајмљеница *бојкот* је добар пример раног позајмљивања, крајем деветнаестог и почетком двадесетог века; још важније, реч *бојкот* је не само присутна и у савременом српском језику, него има и чи-

тав низ изведеница, као што су: *бојкотажа*, *бојкоташ*, *бојкотирати*, *бојкотни*, *бојкотовање*, *бојкотовати*.

Поред наведене именице *бојкот*, у Речнику САНУ налазимо читав низ превасходно једнозначних именичких лексема које такође представљају епониме: *кардиган* – cardigan – Earl of Cardigan, *далтонизам* – daltonism – J. Dalton, *дарвинизам* – Darwinism – C. Darwin, *денди* – dandy – Dandy, *дерби* – derby – Earl of Derby, *гроз* – grog – Old Grog, *линч* – lynch – Ch. Lynch, *макадам* – macadam – L. McAdam, *Морзеов (алфабет, апарат)* – Morse (code) – S. F. V. Morse, *јенки* – Yankee – Jan Kees.

Конечно, међу апелативима насталим нултом семантичком екстензијом наводимо и именице које изворно потичу од **назива неког места или покрајине**: *бадминтон* – badminton – Badminton, *бантам* – bantam – Bantam (village), *бостон* – boston – Boston, *камбрик* – cambric – Kameryk (Flemish), *оксфорд* – oxford – Oxford, *дефон* – devon – Devon, *жерсеј* – jersey – Jersey.

4.1.2. Сужење броја значења

Под сужењем броја значења подразумева се полисемни модел, из кога се у реплици преузима једно специфично значење, а у неким случајевима и неколико значења. Према критеријуму броја пренесених значења модела, енглеске позајмљенице можемо поделити у две групе:

а. У прву групу спадају **позајмљенице које преносе само једно значење модела**. Овој групи припадају следеће лексеме: *булдожер*, м (енгл. bulldozer) „велико возило са врстом широког плуга спреда, којим се раскопава и избацује земља и др.“; *клиринг*, м (енгл. clearing) „систем робног промета у међународној трговини у коме се роба плаћа робом а однос узajамних дуговања и потраживања утврђује обрачуном, без плаћања у готову“; *лифт*, м (енгл. lift) „електрична дизалица за превоз људи или терета између појединих спратова у високим зградама и др. објектима“; *инч*, м (енгл. inch) „мера за дужину уобичајена у Енглеској (и др. земљама које су преузеле англосаксонски систем мера) која одговара дванаестом делу једне стопе односно дужини од 2,54 цм, цол“, и сл.

Поменућемо и један спортски термин који се користи у тенису, именицу *гем* (према енгл. game, игра), са значењем: „збир поена у игри тениса“. Поменута позајмљеница је настала од полисемне енглеске именице *game* у значењу „a single section of play forming a scoring unit“ (DEA 2001). Треба истакнути да је употреба именице *гем* ограничена на област тениса у српском, као и у другим европским језицима примаоцима, док се изворно користила за све врсте спортских надметања.

б. Друга група садржи **позајмљенице које су у процесу сужења значења модела задржале више од једног значења**. У Речнику САНУ налазимо, између осталих, следеће примере поменутог начина позајмљивања:

Именица *гол*, м (енгл. goal) има два подтипа значења: **1.а.** „простор ограничен двема стативама и пречком, у који играчи настоје да убаце лопту

или плочицу (у фудбалу и сличним спортовима).“ „Пред голом Црвене звезде била је велика гужва” (Политика 1950), и б. „погодак у тај простор“ „Да је шут био оштрији лако је могао да се претвори у гол” (Политика 1950).

Именица *аутсајдер*, м (енгл. outsider) од модела преузима два значења опште: 1. „онај који се издвојио из неке групе и ради на своју руку“ „Против владе гласали су социјалисти и неки раднички аутсајдери“; и термилошко значење: 2. „спорт. учесник у такмичењу који нема изгледа на једно од првих места“. Као додатну информацију наводимо да се, према *Речнику европских англицизама*, овај термин у европским језицима првобитно користио у контексту коњских трка крајем деветнаестог века, али се од тада проширио на многе друге области употребе; у српском језику је у поменутиим значењима позајмљен средином двадесетог века.

4.1.3. Суужење значењског поља

Семантичка појава суужења значења у значењском пољу је веома ретка, и није лако уочљива. Ради се о типу примарних промена код које поље значења, преузето од модела, сужава свој опсег у реплици. Навешћемо илустративне примере који својом комплексношћу захтевају дубље истраживање.

а. Именица *контејнер*, м (енгл. container) првобитно је преузета у значењу „сандук стандардног облика, резервоар или друго средство у које се смешта роба приликом транспорта“, и то је једино значење наведено у Речнику САНУ. Наиме, током 60-тих година двадесетог века транспорт робе путем брода, авиона или камиона постао је уобичајен, када датира и унос ове лексеме у све веће европске језике. Према аналогiji, у каснијем периоду је у језику примаоцу, као на пример у српском, уведено ново значење, на основу изворног „a public skip for the collection of rubbish, glass, paper; a bottle bank” (DEA 2001), али ограничено на место за одлагање несортираног смећа. Данас је међу говорницима српског језика ово ново значење вероватно боље познато од првобитног.

б. Необичан пример налазимо у придеву *обитуаран*, насталом од енглеске речи ‘obituary’, у значењу „конвенционалан, уобичајен (у вези са смрћу)“, као у примерима: „Буди добар да ме поштедиш обитуарних учтивости. Још нисам мртва“ (Пекић Б.), или: „Држале су их већи део времена раздвојене ... све док она није умрла испраћена његовом обитуарном примедбом“ (Пекић Б.). Речник САНУ одређује реч ‘obituary’ као именицу, преводећи је именицом *читуља*; међутим, придев истоветног облика у значењу „оно што има везе са смрћу”, наводи на претпоставку да је облик *обитуаран* пре настао од енглеског придева, него од именице⁴. Наведено придевско значење је потом сужено, са тежиштем у конвенционалном аспекту погребних обичаја.

⁴ У прилог нашој претпоставци говори и чињеница да је енглеска именица, према *Етимолошком речнику* В. Скита (Skeat 1958), изведена од придева путем конверзије. Узгред, за позајмљивањем

4.2. Секундарна адаптација

4.2.1. Проширење броја значења

Пошто проширење броја значења припада секундарној адаптацији, подразумева се да је код лексеме која подлеже овом типу семантичке адаптације процес примарне адаптације потпуно завршен. Према томе, реч је о позајмљеницама које су у потпуности интегрисане у лексички систем српског језика, а код којих долази до образовања нових значења, која нису присутна међу значењима изворне речи из енглеског језика. Да погледамо важније примере:

а. Именица *бар*, м (енгл. bar) наведена је у Речнику САНУ у следећим значењима: **а.** „ноћни забавни локал“ „Водио ме је у онај мали бар где неки балавац свира на клавиру“ (Петровић Р.); и **б.** „мала гостионица где се с ногу једе и пије“ „Кафана за путнике и странце нема; у колико их има, то су обични морнарски рибарски барови у којима клијенти стојећи и пијући препричавају своје авантуре“ (Петровић М.). Како наводи Р. Филиповић (1986: 176), прво значење је дуже у употреби од другог, и представља пример проширења значења у броју путем секундарне адаптације. Као потврду такве тезе можемо навести ближе одређење: проширење броја значења именице *бар*, тако да означава и „ноћни клуб“, настало је под утицајем немачког англицизма ‘Bar’, почетком 20 века.

б. Позајмљеницу *кикс*, м (енгл. kick) Речник САНУ бележи у следећим значењима: **1.** „погрешка, промашај уопште“ „Полутанства и киксеве А. Смита раствара у апсолутно огавне фразе“ (Пијаде М.); **2.** „спорт. **а.** промашај лопте у фудбалу или у ком другом спорту; **б.** погрешан ударац таквом у билијару“; и **3.** „муз. погрешно ухваћени тон у певању; неуспело место у извођењу песме“. Првобитно значење које је преузето од модела јесте специјализовано значење (**2.а:** „промашај лопте у фудбалу“), које је у секундарном процесу проширено на друге спортове, као нпр. билијар, потом на музичку уметност (**3.**) и, коначно, путем генерализације, почиње да се употребљава да означи промашај, грешку уопште (**1.**).

4.2.2. Проширење значења у значењском пољу

Семантичку појаву проширења значења модела у оквиру значењског поља најбоље илуструју енглески спортски термини који су, након што су се одомаћили у српском језику, попримили специфичне врсте употребе.

а. Позајмљеница *корнер* м (енгл. corner) наводи се у Речнику САНУ у следећим значењима: **1.** „спорт. **а.** прекршај у фудбалу, ватерполу и сл. играма кад играч избаци лопту из игралишта преко сопствене гол-линије одн. преко сопственога гола; казнени ударац због таквог прекршаја који изводи про-

именице у значењу „читуља“ не би се ни указивала потреба, зато што она већ постоји као део лексичког фонда српског језика.

тивнички играч шутирањем одн. убацивањем лопте с угла аут-линије и гол-линије“ „Први гол прима ‘Партизан’ већ у 12 минути, када се из корнера ствара гужва и Језеркић успева да лопту убаца преко гол линије“ (Борба 1947). **б.** „простор иза сопствене гол-линије (кад је реч о правцу у који је неки играч упутио лопту)“ „У немогућности да ухвати или заустави брзу лопту, вратар је одбија у корнер, аут или у поље“ (Михов. М . 1, 59).

Из изложеног произилази да је значење именице *корнер* „прекршај у фудбалу“ (**1.а.**), у српском језику проширено у опсегу, попримајући значење „простор иза линије гола“ (**1.б.**). Поред дословног значења, Речник САНУ бележи још једно, специјализирано значење из области трговине, које је највероватније изведено по аналогији: **2.** „трг. привремено удруживање трговаца ради дизања цене роби“. Пошто изворна реч не садржи значење блиско поменутом, изгледа да је реч *корнер* током интеграције у српски језик подвргнута не само семантичком процесу проширења опсега значења, већ и проширењу броја значења.

б. Сличан је случај и са именицом *аут*, м (енгл. out, напоље, ван), која шири опсег следећег значења: **б.** „прекршај у игри (фудбала, рагбија и др.) када лопта целим својим обимом пређе аут-линију“, тако што, попут именице *корнер*, укључује додатни елемент, дефинисан под тачком **а.:** „простор ван аут-линија“. Штавише, проширено значење има и фигуративну употребу, нпр.: „Већ сам разговор скренуо у аут и почео да разлажем како фудбал ... и душу изистински крепи“ (Стојановић В.).

4.2.3. Елипса

Под елипсом се подразумева семантичка промена која представља изостављање дела речи или синтагме, при чему преостали део преузима значење целине. Реализацију елипсе уочили смо код следећих позајмљеница:

а. Именица *комбајн*, м (енгл. combine), у значењу: „комбинована пољопривредна машина којом се истовремено жање, врше, спрема слама и сл.“. Ова реч је у енглеском језику попримила скраћени облик *combine* од пуног облика – ‘a combine harvester’, и у том облику је, преко руског, ушла у српски језик, као и у остале источноевропске језике. Напоменућемо и да постоји њен изведени облик *комбајнер*, у значењу „онај који управља, рукује комбајном“, који представља псеудоанглицизам.

б. Именица *крос*, м (енгл. cross), наведена је у следећем значењу: „лакоатлетска дисциплина, масовно такмичење у трчању кроз природу (обично у пролеће и у јесен); исп. крос-контри“. Пуни облик модела гласи: ‘Аcross-country (race)’, и односи се на атлетику, бициклизам, мотоциклизам или аутомото трке, при чему се референца о конкретной дисциплини даје путем грађења полусложенице, као, на пример, у полусложеници *мото-крос*. Поред именице *крос*, забележен је и мање распрострањени облик *крос-контри* (односно, *крос-кантри*).

Именица *клозет*, м (енгл. closet) означава „заход, нужник, обично с уређајем за испирање“. Пошто Речник САНУ, као и у претходном случају,

наводи само скраћени облик именице-модела, неопходно је допунити информацију о пореклу: првобитно еуфемистичка реч *closet* позајмљена је у облицима *WC*, *water closet* и *closet*, с могућношћу да је елидирање извршено независно у језику примаоцу. Према томе, да би се утврдили примери елипсе, мора се обратити нарочита пажња на порекло, развој и облик не само позајмљенице, већ и изворне речи.

4.2.4. Пејоризација

Приликом секундарне адаптације постоји могућност да позајмљеница претрпи погоршање, односно дерогацију свога значења. Таква семантичка појава назива се пејоризација, а она је неретко резултат деловања одређених друштвених фактора.

У грађи из Речника САНУ, ова је појава поткрепљена примером позајмљенице *герла*, ж (енгл. *girl*), чије је примарно значење „играчица у варијетском програму“ „Најлепше „герле“ у сребрним цилиндрима ... грациозно машу црним штаповима (Бихаљи М. О.). На основу примарног, изведено је секундарно, пејоративно значење: „шатр. привлачна млађа женска особа, девојка“ „Против ње [Озне] су ‘герле’ из београдских и загребачких буржоаских ‘породица’ шириле одвратне ... вицеве и клевете“ (Борба 1948). У енглеском језику, додуше, постоји значење блиско нашем пејоративном значењу, али само у оквиру сложеница попут ‘*call girl*’, ‘*play girl*’, којима се означавају млађе женске особе искључиво са шалјивим или пејоративним конотацијама.

5. ЗАКЉУЧАК

5.1. Историјски преглед лексике енглеског порекла, обрађене у Речнику САНУ, потврдио је да већина ових речи датира из друге половине 20. века. Такође, утврђено је да ове речи преваасходно припадају публицистичком стилу, и то областима друштвено-политичких тема и спорта.

5.2. На основу изведене тематске анализе може се закључити да се англицизми могу сврстати у две главне категорије: општекњижевну лексику, која преовлађује, и терминолошку лексику, која је делимично застарела (нпр. мере за дужину). На ширем плану, поменућемо да тематске области којима припадају енглеске позајмљенице сведоче и о културним потребама у датим временским периодима и о правцима њеног развоја.

5.3. Анализа адаптације модела из енглеског језика на семантичком нивоу показала је да су у грађи заступљени сви типови семантичких промена, како примарних, тако и секундарних. Иако је потврђено је да се већина англицизама у српском језику очекивано образује путем нулте семантичке екстензије (односно, да задржава значење изворне речи); рад наводи на закључак да чак и речи које су потпуно интегрисане у лексички фонд српског језика, поседују потенцијал да, под утицајем лингвистичких или ванлингвистичких фактора, ступе у даље семантичке промене секундарног типа.

Литература

- DEA (2001). *A Dictionary of European Anglicisms: A Usage Dictionary of Anglicisms in Sixteen European Languages*, ed. by Manfred Gortlach, Oxford: Oxford University Press.
- Jespersen, O. (1946). *Growth and Structure of the English Language*, Oxford: Basil Blackwell.
- Клајн, И. (2000). *Лингвистичке студије*, Београд: Партенон.
- OED (2000). *Oxford English Dictionary* on CD-ROM, Oxford: Oxford University Press.
- Планкош, Ј. (ур.) (1996). *О лексичким позајмљеницама, зборник радова са научног скупа Стране речи и изрази у српском језику*, Суботица–Београд: Градска библиотека Суботица–Институт за српски језик САНУ.
- Речник САНУ (1959–2010, I–XVIII). *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ (слова: А–О)*, Београд: САНУ.
- Skeat, W. (1958). *An Etymological Dictionary of the English Language*, Oxford: The Clarendon Press.
- Скок, П. (1971, I–IV). *Етимолошки рјечник хрватског или српског језика I–IV*, Загреб: Југославенска академија знаности и умјетности.
- Филиповић, Р. (1986). *Теорија језика у контакту: Увод у лингвистику језичних додира*, Загреб: Школска књига.
- Филиповић, Р. (1990). *Англицизми у хрватском или српском језику: поријекло – развој – значење*, Загреб: Школска књига.
- Filipovic, R. (2002). "Croatian", in: *English in Europe*, ed. by Manfred Gortlach, Oxford: Oxford University Press: 229–239.
- Хлебџ, Б. (2009 [1989]). *Општа начела преводјења*, Београд: Београдска књига.
- Quirk, R. (1962). *The Use of English*, London: Longman.

Nenad Ivanović, Tatjana Ružin-Ivanović

SERBIAN WORDS OF ENGLISH ORIGIN IN SANU DICTIONARY OF THE SERBO-CROAT STANDARD AND VERNACULAR LANGUAGE

Summary

This paper presents a philological and linguistic analysis, based on the corpus comprised of 288 words of English origin, excerpted from 18 volumes published so far of *SANU Dictionary of the Serbo-Croat Standard and Vernacular Language* (letters: A–O). The analysis consists of a historical-philological account of excerpted anglicisms, followed by an account of their distribution according to thematic fields, as well as a description of the semantic adaptation of English models in the receiving language.

Nenad Ivanović
Institut za srpski jezik SANU
nesoni779@gmail.com

Tatjana Ružin-Ivanović
Institut za srpski jezik SANU
tanja.r@gmail.com